

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS KORMÁNYZÁSTANI
KUTATÓMŰHELY

VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS
KORMÁNYZÁSTANI MŰHELYTANULMÁNYOK

2024/8.

POGÁCSÁS IMRE

A NEMZETGAZDASÁG VÉDELMI ÉS BIZTONSÁGI CÉLÚ FELKÉSZÍTÉSÉNEK ÉS
MOZGÓSÍTÁSA FEJLESZTÉSÉNEK LEHETSÉGES ALTERNATÍVÁI

Rólunk

A műhelytanulmány (working paper) műfaja lehetőséget biztosít arra, hogy a még vállaltan nem teljesen kész munkák szélesebb körben elérhetővé váljanak. Ezzel egyrészt gyorsabban juthatnak el a kutatási részeredmények a szakértői közönséghez, másrészt a közzététel a végleges tanulmány ismertségét is növelheti, végül a megjelenés egyfajta védettséget is jelent, és bizonyítékot, hogy a később publikálandó szövegben szereplő gondolatokat a working paper közzétételekor a szerző már megfogalmazta.

A Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok célja, hogy a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely küldetéséhez kapcsolódó területek kutatási eredményeit a formális publikációt megelőzően biztosítsa, segítve a láthatóságot, a friss kutatási eredmények gyors közzétételét, megosztását és a tudományos vitát.

A beküldéssel a szerzők vállalják, hogy a mű megírásakor az akadémiai őszinteség szabályai és a tudományosság általánosan elfogadott mércéje szerint jártak el. A sorozatban való megjelenésnek nem feltétele a szakmai lektorálás.

A műfaji jellegből adódóan a leadott szövegekre vonatkozó terjedelmi korlát és egységes megjelenési forma nincs, a szerzőtől várjuk az absztraktot és a megjelentetni kívánt művet oldalszámozással, egységes hivatkozásokkal.

A szerző a beküldéssel hozzájárul, hogy a művét korlátlan ideig a sorozatban elérhetővé tegyük, továbbá vállalja, hogy a working paper alapján megírt végleges szöveg megjelenési helyéről a szerkesztőséget legkésőbb a megjelenéssel egy időben értesíti.

A kiadvány ötletét az MTA Jogtudományi Intézet Law Working Papers sorozatának sikeréből merítettük.

Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2024/8.

Szerző:

Dr. Pogácsás Imre dandártábornok

Szerkesztő:

Dr. Kádár Pál dandártábornok

Kiadja

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

Kiadó képviselője

Dr. Kádár Pál dandártábornok

A kézirat lezárva: 2024. július 31.

ISSN 2786-2283

Elérhetőség:

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

1441 Budapest, Pf.: 60

Cím: 1083 Bp., Ludovika tér 2.

Központi szám: 36 (1) 432-9000

Dr. Pogácsás Imre

A NEMZETGAZDASÁG VÉDELMI ÉS BIZTONSÁGI CÉLÚ FELKÉSZÍTÉSÉNEK ÉS MOZGÓSÍTÁSA FEJLESZTÉSÉNEK LEHETSÉGES ALTERNATÍVÁI¹

BEVEZETŐ

A témában fellelhető publikációk és tankönyvek² a gazdaságmozgósítás és biztonsági célú felkészítés kapcsán jellemzően a békeidőszaki és különleges jogrendi³ időszaki tevékenységeket vizsgálják. A két időszakban a felkészülési feladatok ugyan eltérnek egymástól, de egymásra épülnek, azaz egyik sincs a másik nélkül. Békeidőszakban a nemzetgazdaság feladata, hogy olyan mértékű erőforrásokat biztosítson a haderő, valamint a várható krízis, háborús vagy egyéb válsághelyzetek kezelésében résztvevő szereplők (államigazgatás, gazdaság, társadalom) részére, hogy a fenti képlet szerinti „erő” mértéke, színvonala, minél magasabb szintű legyen. Különleges jogrend időszakában a nemzetgazdaság technológiai színvonala, teherbíróképessége a meghatározó, hiszen az általa előállított teljesítményt tudjuk a krízis, háborús helyzet kezelésére fordítani a békeidőszakban megteremtett erőforrásokkal, képességekkel együtt.

Van azonban még két fontos tényező, amiről nem szabad megfeledkeznünk, az egyik a Nemzeti Biztonsági Stratégiában (továbbiakban NBS) is szereplő kitettség, függőség, azaz más ország állam erőforrásainak képességeinek használata, úgymint a hadiipari vagy egyéb termékek szolgáltatások beszállítójaként, vagy akár az energiahordozók tekintetében az importfüggőség. A másik tényező a visszapótlási képesség, azaz a „helyzet”⁴ kezelése érdekében felhasznált erőforrások pótlását mennyire és meddig milyen idő távon képes a nemzetgazdaság pótolni, termeléssel vagy szolgáltatással.⁵

Napjainkban történtek alapján látjuk és tapasztaljuk, hogy fenyegetések és válságok korában élünk, így szükségszerű elfogadnunk, hogy a mindennapjaink részeként kell tekintenünk számos olyan eszközre, módszerre, amely korábban csak rendkívüli helyzetekben volt elképzelhető.⁶

Az Alaptörvény az egyéni és osztársadalmi biztonságtudat érdekében rögzíti, hogy „A haza védelme nemzeti ügy. Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére.”, így a korábbi

¹ A TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg

² A védelemgazdaság makrofolyamatai, Hadigazdaságtan tankönyv BKEVT Budapest 1996

³ meghatározását lásd Magyarország Alaptörvénye (2021. áprilisi 15.) 48-55-ig cikkek

⁴ valamilyen válság-krízis, háborús helyzet, de akár az egész országot vagy régiót érintő természeti csapás vagy akár pandémiás helyzet is

⁵ Taksás Balázs: A védelmi ipar és a katonai logisztika rejtett biztonsági kockázatai napjaink globalizált világában, Logisztika HSz 2017/6. 108-110. o

⁶ Nemzeti Közszerületi Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely: A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja, 15. o. 2023

időszakra jellemző megközelítés, hogy „majd a fegyveres testületek megoldják, az Ő dolguk” végérvényesen meghaladottá vált. A védelmi rendszereket a teljes kormányzat, a teljes társadalom és a nemzetközi együttműködés eszközeinek bevonásával szükséges kiépíteni és működtetni, melyek hatékonyságának, össztársadalmi ismertségének és elfogadottságának következménye lehet a végrehajtás minősége és a címben is szereplő fejleszthetőség.

A védelemgazdasági felkészítés a korábbiakhoz képest jobban alapoz a nemzetgazdaság kibocsátóképességére. A régi elképzelést, miszerint a gazdaságmozgósítási helyzetben szükséges termékeket hatalmas állami raktárakban tartották készenlétben, felváltja egy másik szemléletű tervezés, amelyben az igények kielégítésénél az állam jobban hagyatkozik a nemzetgazdasági szereplőknél, gazdasági társaságoknál meglévő termelői és szolgáltatási kapacitásokra.⁷

A fentiekből látszik, hogy olyan feladatra kell folyamatosan készen állni, amiről nem tudjuk mikor következik be, milyen intenzitással, meddig tart és pontosan mennyi idő van felkészülni, illetve szükség esetén milyen erőforrásokat (tartalékokat) kell mozgósítani, képezni és meddig tartson majd az “önellátás”.

A BIZTONSÁGI CÉLÚ FELKÉSZÍTÉS ALAPJAI

Napjainkban a nemzetgazdaság erőforrásai és teljesítménye határozza meg azt a potenciált, melynek része a védelemgazdaság és az a katonai erő, melyek kapcsolata és kölcsönhatása a fegyveres küzdelmek történelmi leírásaiban – más tényezők mellett – már az ókortól fellelhetőek.⁸ Az erős védelmi-katonai képesség, a fegyverzet-leszerelési, illetve békefolyamatok közötti kapcsolati rendszert jellemzi, hogy „biztonság nélkül nincs erős gazdaság, stabil gazdaság nélkül nincs erős védelem.”⁹ A hazát megvédeni katonai konfliktusban, katasztrófahelyzetben korszerű fegyveres és rendvédelmi szervek nélkül nem lehet, azonban ezek a szervezetek az ország védelmi rendszerének csak egy részét alkotják, hiszen a nemzetgazdaság felkészítéséhez és mozgósításához erős védelmi igazgatáson kívül a társadalom minden részének szerepvállalása szükséges, amit összességében tekinthetünk a nemzeti ellenálló képesség részének.¹⁰

A védelmi és biztonsági célú felkészítés célja, hogy a nemzetgazdaság felkészítése révén a szükséges feltételek biztosításával bármilyen mozgósítási helyzetben a védelmi és biztonsági szervezetek és az ország közigazgatási rendszerének működése, a lakosság alapvető ellátása, valamint a társadalom és a nemzetgazdaság működőképessége zavartalan legyen.¹¹

⁷ Módszertani útmutató a gazdaságmozgósítási helyzetre való felkészüléshez a követelménytámasztó és tervező szervek részére

⁸ A védelemgazdaság makrofolyamatai, Hadigazdaságtan tankönyv Budapest 1996 (11.oldal)

⁹ Szenes Zoltán: A védelemgazdaság helyzete Magyarországon, Katonai Logisztika 2015/2. szám 10. oldal

¹⁰ Szenes Zoltán: A védelemgazdaság helyzete Magyarországon, Katonai Logisztika 2015/2. szám 10-11. o.

¹¹ Módszertani útmutató a gazdaságmozgósítási helyzetre való felkészüléshez a követelménytámasztó és tervező szervek részére

Az Alaptörvényben szereplő védelmi és biztonsági feladatok a különleges jogrend idején bevezethető védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról (a továbbiakban Vbő) hivatott eleget tenni. A Vbő-n kívül a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL törvény (a továbbiakban Hvt) rögzíti, hogy „a honvédelem nemzeti ügy”¹², illetve a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény kimondja, hogy „a katasztrófavédelem nemzeti ügy, a védekezés egységes irányítása állami feladat.”

A Vbő 23.§. (1) bekezdése szerint „a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítése és mozgósítása az ország biztonsága és stabilitása, különösen a lakosság ellátása, valamint az állam működési folytonossága érdekében, a védelmi és biztonsági feladatok ellátásának összehangolása keretében megvalósuló, tervezési, felkészülési, tartalékolási, igénybevételi, valamint irányítási és felügyeleti intézkedések és feladatok összessége.”¹³ Fentiek természetesen magukban foglalják a lakosság ellátásának fenntarthatóságát, a védelmi és biztonsági intézkedésekhez szükséges, más úton nem biztosítható ingó és ingatlan javak rendelkezésre állását, a gazdaság működőképességének fenntarthatóságát, valamint a védelmi és biztonsági események gazdasági hatásainak mérséklését és a károk enyhítését.

A Vbő törvényi meghatározása szerint „a védelmi és biztonsági célú felkészítés az állami szervek személyi állománya védelmi és biztonsági tudatosságának és további védelmi és biztonsági ismereteinek fejlesztése, naprakészen tartása és fokozása, jogszabályban meghatározott képzési rendszer keretében.”¹⁴ Gyakorlatilag a Vbő. jelen megfogalmazása definiálja a címben szereplő fejlesztési lehetőségeket. Egyrészt a biztonsági tudatosság növelésével, a szükséges ismeretek fejlesztésével és naprakészen tartásával, másrészt a jogszabály adta kereteken belül a folyamatos képzésekkel és azok fejlesztésével lehet érdemi eredményeket elérni a biztonsági célú felkészítés és mozgósítás területén. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájának¹⁵ (továbbiakban NBS) célja „hazánk jelenlegi biztonsági szintjének megőrzése és erősítése, ennek nyomán pedig az ország további fejlődésének szavatolása egy változékony világban.”¹⁶ A nemzeti biztonsági stratégia alapján a változékony kihívásokra adott válaszok meghatározó eleme elsősorban Magyarország nemzetgazdasága, azon belül is a védelmi ipar fejlesztése. Természeti erőforrásaink korlátozott rendelkezésre állása és egyes energiahordozóknál (pld.: földgáz) a magas importfüggőség miatt a nemzetgazdaság biztonsági célú felkészítésének kiemelt fontosságú tényezője az energiabiztonság, azon belül is az energiabehozatal diverzifikációja, illetve kitérttség/függőség mentes ellátás biztosítása, a lakossági és ipari fogyasztáshoz szükséges energiahordozókból. Ezzel együtt az államok kölcsönös függősége jelentős, így az előrejelzés nélkül kialakuló

¹² Hvt 1.§.

¹³ lásd bővebben Vbő 23.§

¹⁴ Vbő 5.§ 13. pont

¹⁵ 1163/2020.(IV.21.) Kormány határozat

¹⁶ 1163/2020. (IV.21) Kormány határozat NBS I. Bevezető rész 3. pont

válsághelyzetek rövid idő alatt terjedhetnek át más országokra, melyek negatív hatásait csak erősíti a globális és hatalmi centrumok közötti versengés.

A VÉDELMI CÉLÚ FELKÉSZÍTÉS ALAPJAI

A Kormány a 2021. évi CXL. törvényben Magyarország honvédelmi felkészültségének biztosítása céljából meghatározza a nemzetgazdaság honvédelmi célú felkészítésével kapcsolatos követelményeket, az ország honvédelmi célú tartalékait, hadiipari kapacitását, valamint az infrastruktúra honvédelmi célú felkészítésének, fejlesztésének és védelmének állami feladatait.¹⁷A nemzetgazdaság védelmi célú felkészítésének és mozgósításának alapfeladata, hogy már biztonságérzetünk idején (béke időszakban), megteremtse azokat a gazdasági feltételeket, lehetőségeket, melyek különleges jogrendben és rendkívüli helyzetekben garantálják a nemzetgazdaság működőképességét, illetve biztosítják az érintett szervezetek működését, melynek részleteit és szabályait az alábbiak szerint a Vbő rögzíti.¹⁸ „A nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítése és mozgósítása az ország biztonsága és stabilitása, különösen a lakosság ellátása, valamint az államműködés folytonossága érdekében, a védelmi és biztonsági feladatok ellátásának összehangolása keretében megvalósuló, tervezési, felkészülési, tartalékolási, igénybevételi, valamint irányítási és felügyeleti intézkedések és feladatok összessége.”¹⁹

A nemzetgazdaság védelmi és biztonsági felkészítésének, mozgósításának, valamint a tartalékolás végrehajtásának szabályozásáról szóló 79/2023. (III. 13.) Korm. rendelet (továbbiakban Rendelet) rögzíti, hogy a nemzetgazdaság védelmi célú felkészítése, mozgósítása, tartalékolás végrehajtása tervszerűen és folyamatosan zajlik, ahol a kijelölt felelős teljesítő szervek, védelmi és biztonsági feladat ellátásában résztvevő szervezetek, követelménytámasztó szervek és tervező szervek (központi, területi, helyi és települési) békeidőszaki felkészülési feladat részeként felkészítik a gazdaságot a védelemhez szükséges igények kielégítésére a gazdaságfelkészítéssel kapcsolatos tervezés, beruházás, készletezés, tartalékolás, kapacitásfenntartás, adatgyűjtés és adatszolgáltatás feladatainak végrehajtásával.²⁰ Ennek a tevékenységnek a felkészítésen túli kulcsfontosságú része a védelmi célú tartalékképzés, melyhez kapcsolódó gazdasági igénykielégítés alapvetően a rögzített ipari (hadiipari) kapacitások különleges jogrend kihirdetését követő igénybevételével, folyó termelésből és készletekből, állami tartalékból, valamint importból történő igénykielégítéssel történik.²¹

Mivel a nemzetgazdaság védelmi felkészítésének általános, békeidőszakra is kiterjedő gazdasági hatása lehet, ezért a szolgáltatók kiválasztásakor ezt is figyelembe kell venni. A tervezés során a szolgáltatók kiválasztásakor lehetőség szerint előnyben kell tehát részesíteni

¹⁷ lásd bővebben 2021. évi CXL. trv. 6§.

¹⁸ lásd bővebben 2021. évi XCIII. törvény IV. fejezet

¹⁹ 2021. évi XCIII. törvény 23§. (1) bekezdés

²⁰ 79/2023. (III. 13.) Korm. rendelet 1§

²¹ Hornyacsek Júlia szerkesztésében: A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019,

https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/13037/Web_PDF_vedelmi_igazgatas_rendszere.pdf?sequence=1&isAllowed=y

a nagyobb hazai hozzáadott értékkel működőket, valamint a gazdaságmozgósítási helyzetek kritikus körülményeire tekintettel törekedni kell az ellátási láncok rövidítésére, a beszerzési költségek optimalizálására és azon gazdasági szereplők kiválasztására, amelyekkel az ellátásbiztonság ilyen szituációkban is megvalósítható.

A Rendelet megjelenését követően kiadott Módszertani útmutatóban²² szereplő új megközelítés célja az, hogy a védelemgazdasági felkészítést az eddigieknél jobban alapozza a nemzetgazdaság kibocsátóképességére. A régi elképzelést, miszerint a gazdaságmozgósítási helyzetben szükséges termékeket hatalmas állami raktárakban tartották készenlétben, felváltja egy másik szemléletű tervezés, amelyben az igények kielégítésénél az állam jobban hagyatkozik a nemzetgazdasági szereplőknél, gazdasági társaságoknál meglévő termelői és szolgáltatási kapacitásokra. Ehhez szükség van a szóba jöhető kompetens szolgáltatók összegyűjtésére, amely a tervezés keretében valósul meg.

A nemzetgazdaság védelmi felkészítésének általános, békeidőszakra is kiterjedő gazdasági hatása lehet, ezért a tervezés során a szolgáltatók kiválasztásakor lehetőség szerint előnyben kell részesíteni a nagyobb hazai hozzáadott értékkel működőket. Ezen kívül a gazdaságmozgósítási helyzetek kritikus körülményeire tekintettel törekedni kell az ellátási láncok rövidítésére, a beszerzési költségek optimalizálására és azon gazdasági szereplők kiválasztására, amelyekkel az ellátásbiztonság ilyen szituációkban is megvalósítható.²³

A fentieknek megfelelően tehát az új módszertan havi igénykielégítési szemléletben gondolkozik, és elsősorban, de nem kizárólag a gazdasági szereplők bevonásával megvalósított gazdaságfelkészítésre helyezi a hangsúlyt.

A VÉDELMI ÉS BIZTONSÁGI CÉLÚ FELKÉSZÍTÉS GYAKORLATA

A Kormányzat részéről 2023. októberében kiadott Módszertani Útmutató (továbbiakban Útmutató) a gazdaságmozgósítási helyzetre való felkészüléshez a követelménytámasztó és tervező szervek részére szól, melyek számára a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági felkészítésének, mozgósításának, valamint a tartalékolás végrehajtásának szabályozásáról szóló Rendelet feladatot szab a védelemgazdasági tervezés kapcsán. Az érintett szervek az útmutatóban meghatározott módszertan szerint támasztanak követelményeket a hozzájuk rendelt feladatkör ellátásának teljesítéséhez, valamint tervezik meg azok kielégítését.

A követelménytámasztásban érintett szervek:

- kormányzati igazgatási szervek vezetői
- Magyar Honvédség
- rendvédelmi szervek
- nemzetbiztonsági szolgálatok
- Országgyűlési Őrség
- honvédelemért felelős miniszter

²² Módszertani útmutató a gazdaságmozgósítási helyzetre való felkészüléshez a követelménytámasztó és tervező szervek részére

²³ Módszertani útmutató a gazdaságmozgósítási helyzetre való felkészüléshez a követelménytámasztó és tervező szervek részére

- Országos Bírósági Hivatal elnöke
- területi védelmi bizottságok elnökei

A tervezésben érintett szervek:

- a belgazdaságért felelős miniszter által vezetett minisztérium, mint központi tervező szerv
- az ágazati miniszterek által vezetett minisztériumok és az irányítása vagy felügyelete alá tartozó kormányzati igazgatási szerv (együtt: ágazati tervező szervek)
- területi védelmi bizottságok
- ágazati tervező szervek területi szervei
- helyi védelmi bizottságok és a polgármesterek
- követelménytámasztó szerv által meghatározott követelménynek megfelelő nemzetgazdasági szereplő (szolgáltatók)

A tervezés egységes végrehajtását szolgálja az úgynevezett védelemgazdasági követelménytámasztó- és tervező táblázat, (továbbiakban VKT) melynek helyes kitöltésével a követelménytámasztó és tervező szervek lehetővé teszik az összesítést és ezzel a Védelemgazdasági Alapterv elkészítésének megalapozását. A tervező táblázat célja több különböző gazdaságmozgósítási helyzet következtében keletkező nemzetgazdasági igények összesítése, mely a Védelemgazdasági Alapterv összeállításához szükséges.

A Védelemgazdasági Alapterv határozza meg a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésének és mozgósításának irányait, valamint követelményeit.

A Védelemgazdasági Alaptervet a belgazdaságért felelős miniszter a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek közreműködésével és adatszolgáltatása alapján állítja össze, amit a Kormány hagy jóvá. A védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek a Védelemgazdasági Alapterv figyelembevételével a szervezetüket érintő részfeladatok meghatározása és ellátása érdekében védelemgazdasági tervet készítenek.

A Védelemgazdasági Alapterv készítéséhez a védelmi és biztonsági célú adatkezelés szerveinek védelemgazdasági adattárral kapcsolatos adatkörei az alábbiak:

- Igénybejelentés, igénymódosítás a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek igényeit képező tevékenységek összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszaki teljesítésére,
- igénybejelentés, igénymódosítás a nemzetgazdaság ágazati kapcsolatainak tervezéséhez alapvetően fontos termékek, szolgáltatások különleges jogrend időszaki beszerzésére,
- a lakosság összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszakra vonatkozó igénye a kiemelt és a kiegészítő fogyasztási cikkekből,
- a lakossági ellátás összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszaki fejadag normái,
- igénybejelentés, igénymódosítás a nemzetgazdaság igényeit szolgáló import termékek összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrendi időszaki történő beszerzésére,
- összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszaki ágazati, területi igénykielégítési tervjavaslat,

- az összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszaki igények kielégítési módjai,
- a lakosság összehangolt védelmi tevékenység, illetve különleges jogrend időszaki igényének kielégíthetősége a kiemelt és a kiegészítő fogyasztási cikkekből,
- a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésének és mozgósításának finanszírozásához szükséges költségvetési többletigények, valamint a költségvetési előirányzatok átcsoportosítási tervjavaslata,
- összesítő a követő tervezés információs rendszere által előállított bázisadatok elemzéséhez, feldolgozásához,
- jegyzék a gazdaságmozgósítási szerződésekről.

A VKT táblázat tetején megtalálható alapadatokat minden kitöltőnek meg kell adnia. Az ezen rubrikák alatti adattárban az egyes igények alkotják a táblázat sorait. Az oszlopok adják meg az igényekkel kapcsolatos adatokat, melyek összesen az alábbi 5 fő blokkba vannak szervezve.

I. Igényelt termék, szolgáltatás adatai, ahol elsőként meg kell határozni, hogy pontosan milyen termékre vagy szolgáltatásra van szükség. A blokk az igény meghatározásának célját szolgálja, a „Mire van szükség gazdaságmozgósítási helyzetben az alapfeladatok ellátásához?” kérdés megválaszolásában segít. Azon termékeket és szolgáltatásokat kell felvenni a táblázat egyes soraiba, melyek a Rendelet 2. §-ban felsorolt gazdaság mozgósítási alapfeladatok teljesítéséhez szükségesek, beszerzésük gazdaságmozgósítási helyzetben nemzetgazdasági erőforrásokból történik, illetve olyan átmeneti jelleggel, legfeljebb 6 hónap időtartamra szükséges termék, szolgáltatás, amely az alapfeladatok ellátása vonatkozásában a meglévő infrastruktúrák, szervezeti struktúrák működtetéséhez vagy a lakosság alapvető ellátásához szükséges.

II. Igények a nemzetgazdaságtól békeidőszakban és gazdaságmozgósítási helyzetenként, ahol a tényleges követelménytámasztásként az alábbi gazdaság mozgósítási helyzetcsoportra bontva kell megadni az azokban jelentkező igényeket.

III. A nemzetgazdaság békeidőszaki folyamatai részről szükséges az igényként megjelölt termék, szolgáltatás békeidőszaki felhasználásának és nemzetgazdasági alapparamétereinek ismeretére, hogy a későbbi igénykielégítés tervezésénél látni lehessen, milyen tartalékok vannak a

nemzetgazdaságnak, amelyből a megemelkedett szükséglet fedezhető, valamint felmérhető a kritikus termék, szolgáltatás importfüggősége is. Az igényelt termékek, szolgáltatások kapcsán fontos látni, hogy gazdaság mozgósítási helyzetén kívül, békeidőszakban mekkora magyarországi termelés érhető el, és az adott termék, szolgáltatás milyen mennyiségben forog a nemzetgazdaságban. A blokk az ezzel kapcsolatos alapadatokat gyűjti egybe, amelyek aztán segíthetik az igénykielégítés tervezését is.

IV. Javaslatoz az igények kielégítésére Az igények meghatározása után az ágazati tervező szervek javaslatot tesznek a gazdaságmozgósítási helyzetben keletkezett igény kielégítésének módjára. A jelentkező többletszükségletek szerencsés esetben lefedhetők a békeidőszaki

gazdaság dinamikus igazodásával, azonban fel kell készülni arra az esetre is, ha ez nem, vagy nem teljes mértékben történik meg.

Az állam erre az esetre az alábbi módokon készülhet fel:

- Kapacitásfenntartás: a Magyarországon már meglévő, az adott terméket, szolgáltatást előállító kapacitás (beleértve a békeidőszakban exportra termelő kapacitást is) fenntartása a célból, hogy gazdaságmozgósítási helyzetben mozgósítható legyen az igények kielégítésére
- Kapacitásfejlesztés: új, korábban nem létező, magyarországi, az adott tételt előállító kapacitás létrehozása, amely békeidőszakban normál gazdasági kapacitásként működik majd, gazdaságmozgósítási helyzetben viszont mozgósítható az igények kielégítésére
- Tartalékolás: tartalék fenntartása állami vagy magán szolgáltatónál, amely gazdaságmozgósítási helyzetben azonnal rendelkezésre áll, ide értendő a védelmi célú állami tartalék és az országvédelmi szempontból stratégiai érdekű, kritikus készlet is
- Importálás: behozott mennyiséggel való igénykielégítés

A betervezett mennyiségek mellett a tervezők annak költségvonzataira is becslést tesznek, amely lehetővé teszi a gazdaságfelkészítés kiadásainak költségvetési tervezését. Erre a feladatra a központi tervező szerv tárcaközi munkacsoportot hoz létre, melynek ülésein más szervezetek képviselői is részt vehetnek, ha azt a munkacsoport támogatja.

V. Ellenőrző és információs cellák esetén a javasolt tervezés ellenőrzése történik meg annak tekintetében, hogy a javasolt igénykielégítés lefedi-e a keletkezett szükségleteket, valamint kiszámolásra kerülnek annak költségvonzatai.

A Rendelet 8. § és 9. § szerinti stratégiai jelentőségű gazdálkodó szervezetek kijelölése kapcsán általános szabály, hogy a VKT-ban feltüntetett, meglévő vagy javasolt új kapacitásfenntartási, vagy tartalékolási szolgáltatók mind stratégiai jelentőségű gazdálkodó szervezetnek minősülnek, ezért a Védelemgazdasági Alaptervben kijelölést kapnak.

Azt, hogy az érintett gazdálkodó szervezet védelmi és biztonsági-, vagy ellátásbiztonsági szempontból minősül-e stratégiainak, minden esetben a központi tervező szerv dönti el.

Az Útmutató 1. számú melléklete a védelemgazdasági tervezés feladatköreinek felosztását, és az azokhoz tartozó felelős követelménytámasztó- és tervezőszerveket tartalmazza. Az egyes feladatkörökben megállapított gazdaságmozgósítási igények összesítéséért a belgazdaságért felelős miniszter felel. A tervezéshez szükséges békeidőszaki nemzetgazdasági adatok összegyűjtését és szolgáltatását egységesen a KSH végzi. Az Útmutató 2. számú mellékletében pedig a tervezési ütemezést mutatja be.

ÖSSZEGZÉS

Az előző fejezetekben leírtakból következik, hogy egy ország védelmi feladatainak ellátását, annak jellegét, minőségét az adott ország védelmi feladat ellátására mozgósítható, mobilizálható lehetőségei határozzák meg. A nemzeti szuverenitás igénye miatt minden ország tudatosan törekszik a számára legmegfelelőbb nemzeti védelmi potenciál, azaz a

nemzetgazdasági potenciál megteremtésére. Egy állam védelmi potenciálja: „a békeidőben meglévő, háborúban realizálható szellemi-erkölcsi és anyagi-fizikai tényezők összessége, amely lehetővé teszi az állam vagy koalíció számára a háború eredményes megvívását a háború céljainak elérését, gyakorlatilag az állam felkészültségének foka, védelmi képessége a fegyveres agresszió elhárítására.”²⁴ A védelmi potenciál alapvetően a gazdasági-vevélemgazdasági, katonai, tudományos, valamint erkölcsi-politikai tényezőkből tevődik össze, melyek olyan erőforrásokat foglalnak magukba, amik a társadalom és a fegyveres erők rendelkezésében a fegyveres küzdelem szolgálatába állíthatók.²⁵ Ebben a kontextusban erőforrások alatt az adott állam társadalmi, gazdasági rendszere, munkaerő és nyersanyagforrások megléte, mennyisége, az ipar, mezőgazdaság, az anyagi készletek, illetve kapcsolódó képességként a tudomány-technika színvonalát értelmezhetjük.

Ebből az is következik, hogy előzőekben említett erőforrások növelésével érhető el a védelmi és biztonsági célú felkészítési és mozgósítási rendszer fejlesztése. Az előzőekben bemutatott jogszabályi alapokat számos törvény, kormányrendelet és alacsonyabb rendű szervezetszabályzó eszköz már megteremtette. A megvalósításukhoz szükséges szervezetek és szervek száma nagyon nagy, a feladat pedig kifejezetten komplex, ami folyamatos tervezést, szabályozást és „gyakorlást” igényel minden érintettől, azonban az élet mindig tartogat meglepetéseket, mint például dunai árvíz, vörösiszap katasztrófa, pandémiás helyzet vagy az ukrán háború.

Csak szabályokkal nem lehet felkészülni, ahogy a „puding próbája is az evés”, úgy a jogszabályok érvényre juttatása, betartása/betartatása is a végrehajthatóságon áll vagy bukik. A felkészülésben, tervezésben, felkészítésben és mozgósításban a társadalom, lakosság szerepe is óriási, őket is fel kell készíteni, de megfontolandó a magánszféra üzleti és érdekeltségi alapon történő érdekeltté tétele is²⁶, hiszen a feladat „nemzeti ügy”.

„Amennyiben a honvédelmi és rendvédelmi szervezeteken túl a teljes államszervezet és a maga lehetőségeihez mérten a teljes társadalom is felkészült a kríziskezelésre, a tényleges kihívás megjelenése esetén azt már nem válságként éli meg majd az ország, egyfajta immunitás, ellenálló képesség alakul ki, amely így jól szolgálja az állampolgárok biztonságát és az állam működésének fenntartását – lényegében nemzeti fennmaradásunkat.”²⁷

²⁴ A védelemgazdaság makrofolyamatai, Hadigazdaságtan tankönyv Budapest 1996, 203. o.

²⁵ A védelemgazdaság makrofolyamatai, Hadigazdaságtan tankönyv Budapest 1996, 9.1. fejezet

²⁶ Medveczky Mihály: A nemzetgazdaság biztonságos működésének és védelmi felkészítésének 2012-2030 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepciója, Hadtudomány 2011/4. 66. o.

²⁷ Nemzeti Közszerológati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely: A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja, Bevezető 15. o. 2023